

Розділ IV Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі

§ 1. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі

1. Злочинність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час учинення цього діяння (ч. 2 ст. 4 КК)^[1]. Чинним визнається закон, який уже набрав сили. У зв'язку з цим принципового значення набувають питання про час прийняття, оприлюднення, набрання законом чинності та про час припинення його чинності.

Встановлення цих меж є важливим для вирішення питань, що можуть виникнути при зіткненні (колізії) законів у зв'язку з їх застосуванням до конкретного суспільно небезпечного діяння, коли, наприклад, під час учинення такого діяння діяв один закон про кримінальну відповідальність, а під час розгляду справи в суді діє вже інший закон.

2. Після прийняття Верховною Радою України кримінального закону (дата прийняття обов'язково супроводжує його офіційний текст) він підписується Головою Верховної Ради України і направляється Президентові України для підпису і оприлюднення. Згідно зі ст. 94 Конституції України Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду. У разі, якщо Президент України протягом встановленого строку не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається схваленим Президентом України і має бути підписаний та офіційно оприлюднений. Якщо під час повторного розгляду закон буде знову прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу, Президент України зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити протягом десяти днів. У разі, якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України та опубліковується за його підписом.

3. Оприлюднення закону — самостійна стадія процесу набрання законом чинності. Воно має велике юридичне значення і полягає у доведенні до відома громадян і державних органів від імені Президента України повного і точного тексту закону державною мовою

шляхом його опублікування в офіційному друкованому виданні. Згідно з Указом Президента України від 10 червня 1997 р. «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності»^[2] такими виданнями є «Офіційний вісник України», «Відомості Верховної Ради України», «Офіційний вісник Президента України», газети «Голос України» та «Урядовий кур'єр». Відповідно до цього Указу Президента в окремих випадках закон може бути оприлюднено через телебачення або радіо. Такі шляхи офіційного оприлюднення мають бути передбачені в самому законі.

Закони України можуть бути опубліковані і в інших виданнях, що не віднесені зазначеним Указом до офіційних друкованих видань. Публікація закону в таких виданнях має інформаційний характер і не може бути використана для офіційного застосування.

4. Питання про час набрання законом чинності врегульовано в ч. 1 ст. 4 КК: «Закон про кримінальну відповідальність набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування». Це положення включене в КК відповідно до ч. 5 ст. 94 Конституції України. Відомі такі обставини набрання новим законом чинності:

1) після десяти днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо законом не визначено строк набрання ним чинності, але не раніше дня його опублікування. Для обчислення десяти днів за підставу береться час опублікування закону. Сам день опублікування закону до числа десяти днів не входить. Тому, якщо закон було опубліковано, наприклад, 1 вересня, то він набирає чинності з нуля годин 12 вересня;

2) з дня його опублікування в офіційному виданні. Формулювання «закон набирає чинності з дня його опублікування» досить часто зустрічається у текстах законів про кримінальну відповідальність. На-приклад, таке формулювання міститься у Законі України від 7 березня 2001 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за хуліганство і завідомо неправдиве по-відомлення про загрозу безпеці громадян». Закон було опубліковано в газеті «Урядовий кур'єр» 4 квітня 2002 р. З нуля годин 5 квітня 2002 р. він набрав чинності;

3) з того строку, який у ньому зазначено. Законодавець може ви-значити конкретний день, коли закон набирає чинності. Так, КК 2001 р. був прийнятий 5 квітня і відповідно до п. 1 розділу I Прикінцевих та перехідних положень набрав чинності з 1 вересня 2001 р. з нуля годин цієї доби. В інших випадках законодавець визначає строк, який має сплинути від дня опублікування закону до дня набрання ним чинності. Так, Закон України від 17 січня 2002 р. «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з ви-робництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчиту-вання», яким КК доповнено ст. 203^[3], був опублікований у газеті «Уря-довий кур'єр» 20 лютого 2002 р. Згідно зі спеціальною вказівкою щодо строку, який має сплинути, цей закон набрав чинності через шість днів з дня його опублікування, тобто з нуля годин 22 квітня 2002 р.;

4) з дня набрання чинності іншим законом. Наприклад, у ст. 2 За-кону України від 31 липня 2006 р. «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму» передбачено, що він «набирає чинності з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Кримінального кодексу України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму»⁴.

5. У літературі виділяють три обставини, внаслідок яких закон про кримінальну відповідальність втрачає чинність:

Розділ IV Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі

1) якщо він був скасований або змінений іншим законом про кримінальну відповідальність. У тексті нового закону в цьому разі міститься пряма вказівка на скасування закону, що існував раніше, або на скасування окремих приписів закону, що в цілому продовжує діяти, або на заміну закону, що втратив чинність, новим. Так, у п. 2 розділу I Прикінцевих та перехідних положень КК 2001 р. перелічено норма-тивно-правові акти, що втратили чинність із набранням чинності цим КК. Серед них — КК Української РСР від 28 грудня 1960 р.;

2) якщо він замінений повністю чи частково іншим законом без будь-якого зазначення про те в новому законі. Наприклад, Законом України від 7 березня 2002 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за хуліганство і завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян» викладено нову редакцію абз. 2 ч. 1 ст. 296 КК «Хуліганство»;

3) у зв'язку із закінченням строку дії, на який був прийнятий закон. Строкові закони про кримінальну відповідальність в Україні ще не приймалися.

6. Для правильного застосування закону про кримінальну відповідальність нерідко вирішальне значення має визначення часу вчинення злочину. Це багато в чому залежить від характеру учиненого злочину, його специфіки. Наприклад, залежно від особливостей вчинення злочинних дій та їх тривалості у часі розрізняють продовжувані та тривалі злочини¹⁰. Часом учинення тривалого злочину вважається час учинення дії або бездіяльності, з якої починається так званий «злочинний стан» особи (залишення в небезпеці, вліччя з місця побиттями на волі, незаконне зберігання зброї тощо). Часом учинення продовжуваного злочину вважається час учинення останньої дії з числа декількох послідовних дій, які об'єднані єдиною метою і сукупністю складають єдину «дію» (наприклад, крадіжка останньої деталі «китара», який вкрадається по частинах). Часом учинення злочину у спільності вважається час виконання сукупності необхідного діяння виконавцем.

Учинець багатьох злочинів позначено на тілках з виконанням суб'єктом сукупності необхідного діяння (дії або бездіяльності), а в їх наявності певних сукупності необхідних наслідків, установлюють цілі вимоги до закон¹¹. У кримінальному законі немає жодної згадки про час учинення злочину. Однак це питання має вирішальне значення для правильного застосування закону про кримінальну відповідальність. Наприклад, якщо злочин учинено вночі, а закон вимагає, щоб злочин учинено вночі, то закон не застосовується.

7. Згідно з загальною теорією кримінального права, злочин учинено вночі, якщо він учинено вночі. Однак це питання має вирішальне значення для правильного застосування закону про кримінальну відповідальність. Наприклад, якщо злочин учинено вночі, а закон вимагає, щоб злочин учинено вночі, то закон не застосовується.

Наприклад, якщо злочин учинено вночі, а закон вимагає, щоб злочин учинено вночі, то закон не застосовується.

Наприклад, якщо злочин учинено вночі, а закон вимагає, щоб злочин учинено вночі, то закон не застосовується.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
